

VG Zierikzee 25 december 2022

1^e kerstdag – gelezen: Lukas 2,10-12 - Romeinen 8 - Johannes 1

Toespraak Franck Ploum

1.

Midden in de winternacht ging de hemel open. Dat is de beginregel van het bekend kerstlied waarmee we deze dienst openen. Hier zingen we het eigenlijk nooit. Het staat weliswaar in het liedboek, maar algemeen beschouwen we het toch een beetje als een volksliedje vooral geschikt voor een kinder- of jeugdkoor. En toch zongen we het vandaag wel, want het lied is allerminst als volksliedje of kerstfolklore begonnen.

Toen inmiddels 78 jaar geleden in het najaar 1944 de zuidelijke helft van ons land bevrijd werd van de onderdrukker en bezetter, kwam er voor veel mensen een einde aan de Tweede Wereldoorlog. Dankzij heldenmoed en opofferingsgezindheid van vele honderdduizenden kwam er een einde aan bezetting, onderdrukking, holocaust. Maar vaak vergeten we dat dit voor het Nederland boven de rivieren nog geen einde van de ellende betekende. De bevrijdingsweg van de geallieerden stopte bij de Moerdijk en toen... werd het winter. Oorlogswinter 1944, in de herinnering van velen: strenger dan ooit, kouder dan ooit, armer dan ooit, geen brandstof, geen voedsel. Een winter uitzichtlozer dan ooit.

Nu 78 jaar geleden was de hongerwinter- kerstmis. Alle hoop achter pakken wolken verduisterd en vrede een vierkante cirkel, verder dan ooit. Een Haarlemse priester stapte naar de dichter Harry Preenen en zei: dit kan zo niet langer. De mensen hebben geen hoop meer, het is uitzichtloos. De ellende is te groot. Hij smeekte hem: maak iets! Schrijf iets dat mensen kan bemoedigen, kan sterken, uitzicht kan geven op een beter leven dan sterven van de honger.

Midden in die barre winternacht droomde Harry Preenen toen de hemel open en tegen de klippen op zong hij van wilde dieren die kwamen bij de schapen in de stal, en zij speelden samen. Ondanks winter, sneeuw en ijs bloeiden alle bloemen. En hoog in de lucht zag hij geen bommenwerpers, maar de morgenster, stralend in het duister: vrede overal! Zo werd dit lied voor het eerst gezongen in de kathedraal van Haarlem in die hongerwinter kerstmis 1944, door uitgemergelde en uitgehongerde mensen die de kerstdagen ingingen. Voor ons is de tekst nu onderdeel van het volksgevoel dat kerst oproept, maar hoe moeten die woorden geklonken hebben, die hongerwinter? Hoe zou deze tekst klinken in oren van de mensen in Oekraïne waar alles stuk is en aan alles te kort. Waar de bommen en raketten de mensen om de oren vliegen en niemand veilig is? In zo'n situatie is dat voor ons volkse liedje, ineens een visionaire en stoutmoedige tekst, die aan de onderdrukkende duisternis voorbij, verlangt naar vrede overal!

2.

We zijn 78 jaar later en weer, of nog steeds, verlangt de wereld, hopen wij op vrede. En nog steeds ook zoeken we met kerst plekken op waar een oud verhaal klinkt. Een verhaal over geboorte. Niet zomaar geboorte, in een bed met kraamzorg en een goede zorgverzekering. Met een kinderkamer die al maanden klaar is, in de juiste kleur want we wisten 'het wordt een jongetje'. Nee, een verhaal over geboorte dat omringd is met spanning en dreiging. Geboorte te midden van onderdrukking en mensen die in de overlevingsstand staan.

Een verhaal over geboorte. Een geboorteverhaal als zo vele ook in onze duistere dagen. Het vindt plaats in een kapotgebombardeerde geboortekliniek in Oekraïne. In de schuilkelders in Jemen. Het speelt zich af onder de religieuze dictatuur van het Iraans regime. Of in de bezette gebieden in Palestina, waar men het hart vasthoudt met een nieuwe regering die van corruptie en rechts-radicalen gedachten aan elkaar hangt.

Een minister is veroordeeld voor terrorisme, een voor verduistering en een andere vindt dat alle bezette gebieden per direct tot Israëliisch grondgebied moeten worden verklaard. De architect van deze boevenbende, de beoogd premier wordt verdacht van fraude en valsheid in geschriften.

Ook vandaag op heel wat plekken geen bed met kraamzorg en een geschilderde kinderkamer, voor kinderen die geboren worden. Het zijn duistere tijden waarin we dit jaar kerstmis vieren. Is dat waarom we hier zijn? Een laatste sprankje hoop? Een ultieme poging om de moed niet te verliezen? Of is het omdat het weer kan, dat we hier zijn? Dat het na twee jaar corona weer mogelijk is om samen te komen hier in de kerk, en thuis met familie of vrienden? Dat laatste is natuurlijk heerlijk. Hoewel het voor veel mensen daardoor ook weer een pijnlijk feest wordt: gemis van familie en eenzaamheid juist deze dagen sterk gevoeld.

3.

Een oud verhaal en een openingslied, beiden ontstaan in duisternis en toch spreken ze van toekomst, van licht dat sterker is. *'Licht schijnt in duisternis, duisternis heeft het licht niet weggevaagd'*. Visionaire teksten. Hoe zit het met onze visionaire en stoutmoedige dromen? Welke idealen hebben ons hier gebracht, op deze kerstochtend? Wat brengt ons hier? Ik hoop van harte dat het meer is dan nostalgie of kerstidylle. Maar dan was u waarschijnlijk toch al afgehaakt samen met die andere steeds groter wordende groep Nederlanders die geloof en kerk niet meer ziet zitten. Hoewel het altijd wel weer de vraag is bij dat soort onderzoeken: wat meten ze nu? Welke vragen worden aan mensen voorgelegd? Over welke God gaat het dan? Vaak komt het in dit type onderzoeken toch niet verder dan de stereotypen Godsbeelden. Veel vragen zouden u en ik wellicht ook negatief beantwoorden.

Wat brengt ons hier? Leeft er nog hoop in onze harten? Is er nog iets van verlangen te bespeuren naar een leven of een levensinvulling die verder gaat dan de rekeningen kunnen betalen, op vakantie kunnen. Hoewel steeds meer mensen daar hun handen meer dan vol aan hebben, is dat toch niet wat je hoopt als ultieme zin en betekenis van je leven? Zien we nog uit naar wat Paulus noemt 'leven dat nog moet komen'? En 'leven' gaat bij Paulus dan niet om geld en goed, niet om welvaart, maar om messiaans leven. Dat wil zeggen, bevrijdend leven, leven dat getekend wordt door vrijheid. Niet omdat je leeft in perfecte omstandigheden, in het volle licht zonder duisternis. Niet omdat je een welvarend leven kunt hebben, maar omdat je los van de omstandigheden, los van het duister dat je omringt, als mens vrij bent en kiest om je niet door het duister te laten leiden maar door een vergezicht dat diep verborgen in je leeft. Een vergezicht dat je aan de duisternis van onze wereld voorbij laat zien hoe waarlijk leven eruitziet.

4.

'En het woord is vlees geworden en het heeft in tenten onder ons gewoond – toen hebben wij zijn volle licht gezien, lichtschijs van de eengebore.' Je zou kunnen zeggen: we vieren de dag die komen zal. Een nieuwe dag waarin onze dromen, onze visioenen van nieuwe toekomst gerealiseerd zullen zijn. De bijbel zegt dan: de dag die komt is de dag van Gods bevrijding. Dat is de dag van recht en vrede, van nieuw begin uit een hopeloos duistere situatie. In die duisternis gaat licht doorbreken zegt het verhaal. En dat gebeurt niet in het machtscentrum, dat gaat niet uit van hen die de touwtjes in handen hebben en die het hoogste woord hebben. Nee het gebeurt in de marge. In een uithoek. Gewone mensen in wie licht doorbreekt, omdat ze zich niet langer laten bepalen door duisternis alom.

Hoe veel plaatsen zijn er niet, die wachten op doorbrekend licht. Ik heb er al een paar genoemd, maar de rij is oneindig lang. En wat te denken van de duisternis in ons persoonlijke leven. Onze worsteling met wie we zijn, met onze donkere kanten. Met onze teleurstellingen en onze oververmoeidheid om staande te blijven. En voor steeds meer mensen ook het gevecht tegen depressies of de spoken en angsten van het verleden.

Vandaag klinkt een uitnodiging. Je wordt uitgenodigd om die duisternis wel serieus te nemen maar ze niet leidend te laten zijn in je leven. Diep in jou ademt, roept de messiaanse mens, die ook in jou geboren wil zijn. Jij bent geroepen, bestemd, jij mens bent bedoeld voor een ander leven: in ware vrijheid, in liefde, maar in het groot ook, in gerechtigheid en vrede.

En die vrijheid en liefde vind je niet in overdaad en consumptie, die vrijheid vind je niet in jezelf kwijtraken in de verwachtingen die anderen van jou hebben. En die vrijheid en liefde raak je niet kwijt wanneer de verwarming een graadje lager moet, of wanneer je een keer minder op vakantie kunt door de hoge prijzen. Je raakt ze kwijt wanneer je jezelf verliest in de duisternis, of wanneer je je eigen pijn en teleurstelling botviert of afwentelt op anderen, kwetsbaren, vluchtelingen. Of wanneer je je afsluit voor de onvrijheid, het onrecht en de ellende van de ander, dichtbij en ver weg. Dan raakt werkelijke vrijheid en echte liefde uit het zicht.

Die vrijheid en liefde hebben dus niets te maken met omstandigheden, maar met jou als mens, of je in contact staat met wie je ten diepste bent, of je verbinding kunt en wilt maken met anderen en of je kunt ervaren dat je licht mag zijn van het licht van God bevrijder. Die lichtende God die zich toont waar kracht plaats maakt voor kwetsbaarheid, waar macht het veld moet ruimen voor humaniteit. De messiaanse mens, de nieuwgeboren mens, de mens van die nieuwe dag die komt, is een mens die in alle kwetsbaarheid kiest voor licht en liefde, voor humaniteit en ook voor solidariteit. En daaraan vasthoudt hoe duister de tijden ook zijn.

5.

Gaat dat dan echt gebeuren, die geboorte of die hergeboorte waar Paulus over spreekt? Komt er iets nieuws, ook dankzij mij? Niet vanzelf, alleen als wij het met elkaar willen, als wij het zelf willen. Ook met kerstmis vinden er geen toverkunstjes plaats. Het gaat is om nieuw begin in ons. Bewustwording. Er wordt niet van buitenaf ingegrepen. Het gaat dus niet vanzelf. Wij moeten actief bijdragen en ja zeggen. Dan worden wij nieuwe mensen, dat wil zeggen: wij worden ons bewust van de duisternis waarin we leven en wij gaan zien dat het zo niet hoeft te zijn. Dat wij ons niet naar de duisternis hoeven te voegen. Dat het duister niet ons leven hoeft te bepalen. Wij worden ons bewust van de kracht tot hergeboorte die in ons zit en die ons wegtrekt uit donker en richt op de nieuwe dag die komt.

Licht mag doorbreken in ons. Niet als privébezit, als eigendom, maar als kracht voor onszelf en de wereld. Een lichtkracht die toekomst schept voor mens, voor de uitgeputte aarde en alles en iedereen die snakt en verlangt naar de nieuwe dag. Dat is wereldwijd, universeel: 'Goed nieuws voor heel de wereld, voor alle mensen van goede wil'.

Ik wens u alleen een zalig, gezegend, inspirerend en vreugdevol kerstfeest toe.